

Státní okresní archiv Klatovy

**Cech ševců Horažďovice**

**(1627) 1701–1854**

Inventář

EL NAD č.: 2191

AP č.: 578

Eva Havlovičová

Klatovy 2015

# **OBSAH**

## **Úvod:**

|                                                                      |   |
|----------------------------------------------------------------------|---|
| I. Vývoj původce archiválií                                          | 3 |
| II. Vývoj a dějiny archivního fondu                                  | 4 |
| III. Archivní charakteristika archivního fondu                       | 4 |
| IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu                           | 5 |
| V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky | 5 |
| Seznam použitých pramenů a literatury                                | 6 |

## **Přílohy:**

|                         |   |
|-------------------------|---|
| Seznam použitých zkratk | 7 |
|-------------------------|---|

|                          |          |
|--------------------------|----------|
| <b>Inventární seznam</b> | <b>8</b> |
|--------------------------|----------|

## I. Vývoj původce archiválií

Se zakládáním měst ve 13. století úzce souvisel rozvoj řemesel. Zpočátku to byla základní řemesla (např. řezníci, mlynáři, pekaři, sladovníci, ševci, krejčí, hrnčíři, kováři atd.). Postupem času docházelo k různým specializacím a vzniku řady nových řemeslných oborů.

Řemeslníci zakládali bratrstva, která měla náboženský, charitativní i reprezentativní účel. Členové se společně účastnili mší, slavností, pohřbů. Starali se o přestárlé, zchudlé nebo nemocné mistry, podporovali vdovy a sirotky svých bývalých členů. Postupně se bratrstva více soustředila na hospodářské zájmy jednotlivých řemesel. Od 14. století začaly vznikat cechy, jejichž vrchol nastal v 15. a 16. století.

Cech představoval společenstvo řemeslníků stejného či příbuzného oboru, které hájilo práva a zájmy svých členů. Jejich heslem bylo „Amor et paritas“ (Láska a rovnost). Cechy byly podřízeny městské správě, ale současně se řídily svými vlastními právními pravidly, tzv. cechovními artikulemi či statuty. V čele cechu stál cechmistr spolu se staršími spolumistry, kteří byli voleni na cechovních shromážděních. Cechovní majetek se ukládal do cechovní pokladnice (zvané klenot či matka), která byla ozdobena cechovním znakem. Pokladnice zároveň sloužila pro ukládání cechovních artikulí a privilegií, pečeti, cechovního archivu, písemností mistrů i tovaryšů. Příjmy cechu pocházely z různých poplatků (např. za cechovní schůze, za materiál na zhotovení mistrovského kusu, za zápis do register) a z vybraných pokut. Cechy jako organizace dohlížely na kvalitu i kvantitu výrobků, nákup surovin pro výrobu, přísně kontrolovaly dodržení pracovních postupů a určovaly cenu zboží, výši mzdy pro tovaryše, jejich pracovní dobu i nárok na volno. Zajišťovaly výchovu a vzdělání učedníků i tovaryšů, určovaly jejich počet, zakazovaly překupnictví, nekalou soutěž a měly pod kontrolou přijímání nových mistrů.

Obranou cechu před konkurencí byla výsada mílového práva (na míli od města (cca 9 km) nesměl žádný řemeslník vyrábět ani prodávat své výrobky) a cechovní přímus (řemeslo mohlo být vykonáváno, až na pár výjimek, jen v rámci cechu).

Od 17. století dochází k postupnému úpadku celé cechovní soustavy. Ve století 18. začala do cechovního zřízení zasahovat státní moc. Od roku 1708 měla být všechna cechovní statuta potvrzována panovníkem, to se ale příliš nedodržovalo. Důležitým krokem ze strany státu byl Generální cechovní patent pro české země, vydán Karlem VI. 16. listopadu 1731, který nařizoval předložení všech cechovních statut panovníkovi, obecně upravil pracovní podmínky tovaryšů, vymezil postavení mistrů vůči tovaryšům a učedníkům, omezil dosavadní pravomoc a privilegia cechů. Současně byl zřízen úřad cechovního inspektora, který na činnost cechů dohlížel a účastnil se jejich zasedání. Nakonec 5. ledna 1739 byly vydány Generální cechovní artikule, které všechny cechovní předpisy sjednotily. Díky tomu došlo ze strany státu k účinné kontrole a ovlivňování řemeslné výroby.

V 60. a 80. letech 18. století v důsledku rozvoje a zavádění manufakturní výroby došlo k rušení některých cechů. V roce 1765 byl vydán dekret, který opravňoval tovaryše vykonávat řemeslo i bez cechovní příslušnosti, a v roce 1776 došlo k vyhlášení „svobody obchodu a výroby“.

Poslední tečku za cechovní soustavou učinil císař František Josef I. svým císařským patentem č. 227 ř. z., kterým 20. prosince 1859 vydal živnostenský řád s účinností od 1. května 1860. Tento patent sjednotil a uzákonil provozování řemesel i obchodu a všechny dosud platné předpisy byly prohlášeny za zrušené. Tímto řádem byly cechy zrušeny a namísto nich nastoupila živnostenská společenstva, která navázala na činnost cechů i na jejich tradice.

Největší rozmach řemesla v Horažďovicích nastal v 15. století a opětovně v 17. a 18. st. Berní rula z roku 1654 nám přibližuje rozdělení řemeslníků v Horažďovicích a přilehlých vsích takto: 11 řezníků; 13 pekařů; 9 hrnčířů; 8 krejčích; 5 kovářů; 5 ševců;

4 punčocháři; 3 sládci; 3 soukeníci; 2 mydláři; 2 kožešníci; 2 uzdaři; 2 lazebníci; 2 kloboučníci; 2 zámečníci. Po jednom mistrovi bylo zastoupeno řemeslo bečvářů, provazníků, truhlářů, koželuhů, mošnářů a zedníků. Řemeslníci své výrobky či zboží prodávali na trzích a jarmarcích v Horažďovicích i širokém okolí. Stejně jako i v jiných městech, tak také v Horažďovicích existovala přímo vyhrazená místa pro určitá řemesla. V ulici za kostelem byly masné krámy, na náměstí krámy chlebové, v Zelené ulici (dnes Prácheňské) probíhal prodej zeleniny a trhy dobytka se odehrávaly v Trhové ulici.

Podle soupisu cechů z roku 1739 (součást AF Cech řezníků Horažďovice, EL NAD 2188, inv. č. 14), který byl sepsán na základě vydaných generálních cechovních artikulí, bylo ve městě a v okolí 17 ševcovských mistrů.

Cech ševců v Horažďovicích byl založen v roce 1583, kdy ševcovští mistři získali od vrchnosti (Václava Švihovského z Rýzmborku) první cechovní artikule (viz AF Cech ševců Kolinec, EL NAD 2048, inv. č. 1). Tato privilegia jim byla opětovně schválena, potvrzena a upravena Václavem Vojtěchem hrabětem ze Šternberka listinou z 11. února 1701 (inv. č. 1).

Ševci vyráběli obuv z kůže, základem jejich práce bylo přesné změření nohy zákazníka, vytvoření papírové šablony, kterou zákazník vyzkoušel, a až pak se nastříhala kůže a začaly šít boty. Ševci se dělili na nováky (šili nové boty) a na vetešníky (opravovali již použitou obuv a přišívali podešve na podrážky).

Cech jako samostatný pravděpodobně existoval až do změn v roce 1859, kdy dle živnostenského řádu z 20. prosince 1859, byly s účinností od 1. května 1860, také v Horažďovicích založeny živnostenské spolky a cechovní soustava byla zrušena.

## II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Cechovní písemnosti podle zaběhnutého zvyku byly uloženy v cechovní pokladnici, kterou měl na starost zvolený cechmistr. Tento stav určitě trval do roku 1860. Po vzniku živnostenských spolků, jako nástupnických organizací lze předpokládat, že písemnosti zůstaly v rukou posledních cechmistrů a odtud se dostaly do městského muzea.

K předání cechovních archiválií z Městského muzea v Horažďovicích do Státního okresního archivu Klatovy došlo 15. července 1998 pod př. č. 146/98. Z fyzického předání archiválií archivu byly vyjmuty artikule cechu pekařského (1724), artikule tovaryšů cechu hrnčířského (1585), potvrzení artikulí cechu soukenického Václavem Švihovským z Rýzmborka (1586), generální cechovní artikule (1739), výkaz cechů (1739), potvrzení výsady na vaření piva a děláni sladu (1532). Na základě reversu čj. 588/98 ze 4. září 1998 byly tyto archiválie na trvalou zápůjčku ponechány v muzeu. Dne 15. října 2003 byla trvalá zápůjčka zrušena a archiválie byly předány do Státního okresního archivu Klatovy. Cechovní archiválie byly až do roku 2013 evidovány jako jeden AF Cechy Horažďovice, EL NAD 1877.

Žádné další záznamy zachycující pohyb, ztrátu či případnou skartaci daného archivního fondu se ve Státním okresním archivu Klatovy nenacházejí.

## III. Archivní charakteristika archivního fondu

Dochované archiválie zachycují časové období (1627) 1701–1854. Nejstarší zápisy se nacházejí v registrech cechu (1627), nejmladší v knize cechovních protokolů (zápisy do 1854).

Archiválie jsou psány v češtině i v němčině, jedná se o 2 listiny do roku 1850, 6 úředních knih a 1 karton. Čitelnost je dobrá, po fyzické stránce jsou archiválie poškozeny od hmyzu, prachem a potrhané (viz inventární seznam). Úplnost fondu je torzovitá.

Při inventarizaci nebyla provedena vnitřní skartace. Rozsah archivního fondu po zpracování činí 0,29 bm. Tvoří jej 12 inventárních čísel.

V Městském muzeu v Horažďovicích byl cechovní materiál částečně roztríděn, popsán a opatřen signaturou pracovníkem muzea Karlem Němcem. V muzejních sbírkách i nadále zůstaly některé cechovní archiválie a exponáty. Jsou to hlavně pečtidla (hrnčírů 1629, ševců 1588, tkalců 1710, zámečníků 1644, soukeníků, pekařů, mlynářů 1716, sladovníků 1543, zedníků, krejčích), cechovní prapory a matky pokladnice.

Původní AF Cechy Horažďovice, EL NAD 1877, kde byly zařazeny všechny cechy z Horažďovic, byl přejmenován na AF Cech hrnčírů Horažďovice a vnitřními změnami z něho bylo dále vyčleněno 18 samostatných archivních fondů. AF Cech ševců Horažďovice, EL NAD 2191, vznikl vnitřní změnou č. 15/1877 z 13. června 2013, čj. SOAP/040-0486/2013.

#### IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Artikule o bratrské lásce mezi ševci a hrnčíři v Horažďovicích (inv. č. 2) se nacházejí také v AF Cech hrnčírů, EL NAD 1877, jen s rozdílem v úvodu listiny, kdy je změněno pořadí cechů v oslovení, nejprve hrnčíři a pak ševci.

Cechovní registra (inv. č. 4) byla založena v roce 1751, ale zpětně jsou zde přepsány zápisy o přijatých poplatcích od pánů mistrů z let 1627–1750. Jednalo se o zápisy, které byly nalezeny v cechovní pokladnici. Na začátku knihy je kolorovaný znak ševců, modrý štít s černou koženou jezdeckou botou s ostruhou. Na konci knihy je několik zápisů z let 1812–1840 o nákupech pro zvelebení cechu a také pamětní zápisy. Dozvídáme se tak o nákupu pohřebních obrazů, cechovního praporu, příkrovu apod. Ale také o povolení magistrátu a horažďovického děkana na pořízení vlastní lavice v kostele, která byla umístěna v prvním okně od oltáře nahoře na kruchtě. Pamětní zápisy popisují ubytování francouzských zajatců ve stodolách a šenkovních hospodách v letech 1800 a 1802 a povinnost horažďovických měšťanů nosit jim jídlo. Také hladomor a neúrodu v letech 1814–1815. Jeden ze zápisů od cechmistra Matese Schollera z roku 1823 zmiňuje návštěvu ruského cara Alexandra I., který Horažďovicemi projížděl okolo třetí hodiny odpoledne na cestě z Vídně do Plzně. Bližší data se v textu nenachází. Úsměvný je popis cara „Krásnej pán, velkej v ksichtu tlustej.“

V soupisu cechů z roku 1739 (viz kapitola I. úvodu) se nachází přitištěná pečeť ševců pod papírovým krytem. V pečetním poli se nachází štít v něm tři škorně s ostruhami paprskovitě rozložené. Po stranách štítu jsou dva štítonoši a nad štítem letopočet 1588. Okraj pečeti je lemován vavřínovým věncem, opis je oddělen dvěma linkami. Na otisku je opis nečitelný, ale text lze zjistit na dochovaném originálu mosazného pečtidla, které se nachází v horažďovickém muzeu pod evidenčním č. K 598. Opis: \*\*\* PECZE : P : RZEM : SSEWCOWSK : MIESTA • HORAZDOWITZ.

#### V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Inventarizaci archivního fondu spolu s vypracováním inventáře provedla v roce 2015 ve Státním okresním archivu Klatovy archivářka Eva Havlovičová.

Klatovy 10. 8. 2015

.....  
Eva Havlovičová

## **Seznam použitých pramenů a literatury**

### **Prameny**

SOkA Klatovy. *Archiv města Horažďovice*, EL NAD 766, kar 23, inv. č. 705, katalogové č. 2119.

SOkA Klatovy. *Cech ševců Kolinec*, EL NAD 2048, inv. č. 1.

SOkA Klatovy. *Cech řezníků Horažďovice*, EL NAD 2188, inv. č. 14.

### **Literatura**

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha : Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1.

KUMPERA, Jan. *Dějiny západních Čech od pravěku do poloviny 18. století*. Plzeň : Ševčík, 2004. ISBN 80-7291-108-2.

NĚMEC, Karel. *Dějiny města Horažďovic*. Horažďovice : Okrašlovací spolek v Horažďovicích, 1936.

NODL, Martin, ŠMAHEL, František. *Člověk českého středověku*. Praha : Argo, 2002. ISBN 80-7203-448-0.

*Odkazy předků*. Sborník vydaný ke 100. výročí založení Městského muzea v Horažďovicích. Horažďovice : Městský úřad Horažďovice, 1998.

ŠIMON, Eduard. *Horažďovice proměny města 1292-1992*. Horažďovice : Městské kulturní středisko a MěstNV v Horažďovicích, 1990. ISBN 80-900062-3-X.

WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620)*. Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909.

## **Seznam použitých zkratk**

|           |                                              |
|-----------|----------------------------------------------|
| AF        | archivní fond                                |
| AP        | archivní pomůcka                             |
| čj.       | číslo jednací                                |
| č. př.    | číslo přírůstkové                            |
| EL NAD    | evidenční list Národního archivního dědictví |
| ev. jedn. | evidenční jednotka                           |
| inv. č.   | inventurní číslo                             |
| kar       | karton                                       |
| lio       | listina do roku 1850                         |
| ř. z.     | říšský zákoník                               |
| SOAP      | Státní oblastní archiv v Plzni               |
| SOkA      | státní okresní archiv                        |
| ukn       | úřední kniha                                 |

# **INVENTÁRNÍ SEZNAM**

| Inv. č.                 | Obsah                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         | Časový rozsah    | Evid.<br>jedm. č. |
|-------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------|-------------------|
| <b>I. Listiny</b>       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                  |                   |
| 1                       | <p>1701, únor 11., Praha<br/>Václav Vojtěch ze Šternberka opětovně<br/>schvaluje, obnovuje a potvrzuje artikule cechu<br/>ševcovskému v Horažďovicích.</p> <p>Orig. pergamen, 47,4 x 66,5 - 2,8 cm, česky,<br/>pečeť vydavatel přivěšená na modrožluté<br/>kroucené šňůrce v dřevěném pouzdře, víčko<br/>chybí</p> <p><i>Dřívější signatura A XIV G 1</i></p> |                  | lio1              |
| 2                       | <p>1706, srpen 24., Horažďovice<br/>Se svolením primátora města Horažďovic<br/>uzavírají cech ševců a cech hrnčírů mezi sebou<br/>artikule o bratrské lásce a svornosti.</p> <p>Orig. papír, 47 x 29,2 cm, česky, přitištěné<br/>cechovní pečeti pod papírovým krytem</p> <p><i>Dřívější signatura A XIV G 2</i></p>                                          |                  | lio2              |
| <b>II. Úřední knihy</b> |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                  |                   |
| 3                       | <p>Cechovní artikule<br/>(tisk generálních cechovních artikulí)</p> <p>Čes., 20 x 30,9 cm, vazba papírová,<br/>poškozená prachem a potrhaná</p> <p><i>Dřívější signatura A XIV G 5</i></p>                                                                                                                                                                    | 1739             | ukn1              |
| 4                       | <p>Registra cechu<br/>(zápisy o přijetí nových mistrů se zpětně<br/>přepsanými od roku 1627)</p> <p>Čes., 23 x 36 cm, vazba kožená svázaná<br/>šňůrkou, poškozená prachem, od hmyzu<br/>a potrhaná</p> <p><i>Dřívější sign. A XIV G 3</i></p>                                                                                                                 | (1627) 1751–1849 | ukn2              |

| Inv. č.           | Obsah                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | Časový rozsah | Evid. jedn. č. |
|-------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------|----------------|
| 5                 | <p>Kniha cechovních protokolů (protokoly z jednání, zápisy o přijetí nových mistrů, tovaryšů a učedníků)</p> <p>Čes., 23 x 36,8 cm, vazba kožená svázaná šňůrkou, poškozená prachem, od hmyzu a potrhaná</p> <p><i>Dřívější sign. A XIV G 6</i></p>                                                       | 1751–1818     | ukn3           |
| 6                 | <p>Kniha cechovních protokolů (protokoly z jednání, zápisy o přijetí nových mistrů, tovaryšů a učedníků)</p> <p>Čes., 21,5 x 34,2 cm, vazba lepenková s koženým hřbetem a rohy (zachované jen části), svázaná šňůrkou, poškozená prachem, od hmyzu a potrhaná</p> <p><i>Dřívější sign. A XIV G 13</i></p> | 1822–1854     | ukn4           |
| 7                 | <p>Kniha cechovních protokolů (protokoly z jednání, zápisy o přijetí nových mistrů, tovaryšů a učedníků)</p> <p>Čes., 25,5 x 35,8 cm, vazba papírová, poškozená prachem, od hmyzu a potrhaná</p> <p><i>Dřívější sign. A XIV G 12</i></p>                                                                  | 1824–1848     | ukn5           |
| 8                 | <p>Kniha počtů počestného cechu ševcovského (roční výkazy příjmů a výdajů, seznamy mistrů s vybranými poplatky)</p> <p>Čes., 23 x 36 cm, vazba kožená svázaná šňůrkou, poškozená prachem, od hmyzu a potrhaná</p> <p><i>Dřívější sign. A XIV G 7</i></p>                                                  | 1780–1849     | ukn6           |
| <b>III. Spisy</b> |                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |               |                |
| 9                 | <p>Cechovní artikule (rukou psaný koncept s vepsanými poznámkami a úpravami)</p> <p><i>Dřívější sign. A XIV G 4</i></p>                                                                                                                                                                                   | 1739          | kar1           |

| Inv. č. | Obsah                                                         | Časový rozsah | Evid.<br>jedm. č. |
|---------|---------------------------------------------------------------|---------------|-------------------|
| 10      | Dohoda o spolupráci mezi ševci<br>v Horažďovicích a v Plánici | 1762          | kar1              |
| 11      | Roční výkazy příjmů a výdajů                                  | 1833–1845     | kar1              |
| 12      | Výuční a tovaryšské listy                                     | 1777–1793     | kar1              |

|                               |                                                       |
|-------------------------------|-------------------------------------------------------|
| Název archivní pomůcky:       | Cech ševců Horažďovice                                |
| Značka archivního fondu:      | CŠ Horažďovice                                        |
| Časové rozmezí:               | (1627) 1701–1854                                      |
| Počet evidenčních jednotek:   | 9 (2 listiny do roku 1850, 6 úředních knih, 1 karton) |
| Počet inventárních jednotek:  | 12                                                    |
| Rozsah v bm:                  | 0,29                                                  |
| Stav ke dni:                  | 10. 8. 2015                                           |
| Zpracovatel archivního fondu: | Eva Havlovičová                                       |
| Zpracovatel archivní pomůcky: | Eva Havlovičová                                       |
| Počet stran:                  | 13                                                    |
| Počet exemplářů:              | 4                                                     |
| Schválil:                     | Mgr. Pavel Havlovič                                   |
|                               | dne 10. 8. 2015 – čj. SOAP/040-0630/2015              |